

Can there be Atonement without Teshuvah? עיצומו של יום מכפר**YU Torahthon 5777**

(1) משנה – מסכת סוף מסכת תענית [פרק ד, משנה ח; דף כו:]
אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים...

(2) מדרש משלי – פרשה ט
כל המועדים עתידים בטלים, וימי הפורים [אינם בטלים לעולם, שנאמר "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים" (אסתר ט, כח)]. **אמר ר' אלעזר אף יום הכפורים אינו בטל לעולם**, שנאמר "והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על פני ישראל מפל חטאתם אחת בשנה" (ויקרא טז, לד).

(3) מהר"ל – תפארת ישראל, פרק נג
אבל הפירוש הוא כמשמעו, שמצות בטלות לעתיד, ופורים ויום הכפורים לא יהיו בטלים. **ואם תשאל, למה אלו שני המועדים לא יהיו בטלים?** דבר זה לפי ענין אלו המצות, **כי ענין אלו המועדים הם כמו התחיה, שאחר שהגיעו למיתה - יחזרו לחיים כבראשונה...** ולכך ראוי שאלו שני מועדים בפרט לא יהיו בטלים לזמן התחיה, כי אלו המועדים הם גם כן ממין אותו העולם ודוגמתו, ואין בטול דבר לעתיד כאשר יחזרו לחיות שלהם, כי אלו שני המועדים גם כן כך, שאחר שנגזר המיתה חזר החיים מן השם יתברך.

(4) ספר החינוך - מצוה קפה [מצות עבודת יום הכיפורים]
משרשי המצוה, שהיה מחסדי הא-ל על בריותיו לקבוע להן יום אחד בשנה לכפרה על החטאים עם התשובה שישבו, שאילו יתקבצו עוונות הבריות שנה שנה תתמלא סאתם לסוף שנתיים או שלוש או יותר ויתחייב העולם כליה, על כן ראה בחכמתו ברוך הוא, לקיום העולם, לקבוע יום אחד בשנה לכפרת חטאים לשבים. ומתחילת בריאת העולם יעדו וקדשו לכך, ואחר שיעדו הא-ל לברוך הוא אותו היום לכפרה, נתקדש היום וקיבל כח הזכות מאיתו יתעלה עד שהוא מסייע בכפרה. וזהו אמרם זכרונם לברכה בהרבה מקומות ויום הכיפורים מכפר, **כלומר שיש כח ליום בעצמו בכפרה בעבירות קלות.**

(5) שיחות ר' שמשון דוד פינקוס זצ"ל – אלול וימים נוראים, עמ' שכח; עמ' של-שלא¹

וזהו ההבדל בין ראש השנה ליום כיפור. בראש השנה עלינו לעמוד ולעבוד, וזה יום שבו עלינו לומר מלכויות, זכרונות ושופרות, "מלכויות - היטב סיי תריט סק"ד, ועיי"ש להלכה), שיש להתעטף בטלית בליל יום כיפור כדי שתמליכני עליכם, זכרונות - כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, וכמה? בשופר" (ר"ה טז ע"א). ואילו ביום כיפור, אנו כמעט לא עושים כלום מצד עצמנו - הכל בא מהקב"ה - "עצמו של יום הכיפורים מכפר" (רמב"ם תשובה פ"א ה"ג).

ועד כדי כך, שרבי טובר שיום הכיפורים מכפר אפילו בלי תשובה! (יומא פה ע"ב). אמנם גם לפי מה שנפסק שצריך דווקא תשובה היינו מבחינת מעשנו וחובתנו, אך עדיין הכפרה היא מחמת עצם היום, וכבר כתב רבי ישראל מסלנט (אור ישראל מכתב ז): "יום הכיפורים דבר טוב מאוד, יום סליחה וכפרה... אין לנו דבר טוב ממנו - אם היינו עושים ההכנה הראויה לתיקון דרכנו, כי יום הכיפורים מכפר עם התשובה היא עובדת החטא, אכן גם המעט טוב מאוד" - כלומר, התשובה היא כמו "כרטיס כניסה", ואם עשה תשובה "גם המעט", כבר יש לו לאדם את כל השפע הטוב שמושפע עליו ביום זה מבלי שהוא עצמו יעשה מאומה!

ענין זה מבואר גם בדברי האריז"ל (בשער הכוונות, וציין לדבריו הבאר בליילה, ולא לברך עליה. והרמח"ל ביאר הסוד בזה שביום זה אין זו טלית שלנו, אלא הקב"ה עוטף אותנו! וזהו כביכול טלית שאולה שאין מברכים עליה. כל הקדושה והסייעתא-דשמיא של אותו יום, הכל מגיע מהקב"ה!

השייכות שלנו ליום כיפור היא בדיוק כמו של החפץ חיים או הרמב"ם! כי לא אנחנו מרימים את עצמנו - הקב"ה הוא המרים אותנו. ולכן אנו רואים שביום כיפור גם אנשים הרחוקים מאוד משמירת תורה ומצוות באים להתפלל בבית הכנסת. ואין הסיבה לכך משום שגם הם ביום כזה רואים לנכון לבוא לבית הכנסת - לא! זו לא יוזמה עצמית שלהם! ביום זה הקב"ה מוליך אותם לבית הכנסת!

¹ מאמר "לא היו ימים טובים לישראל... כיום הכיפורים"

6) תולדות אלעזר – עמ' קה² (כ"ק מרן אדמו"ר מפאלטישאן זצ"ל)

פעם אחת ביום הקדוש הסתובב השר שלום מבעלזא זי"ע בחדרו הלוד וחזור, ושאל לתוך פיו אויר מלוא ראותיו, נפח והכניס עוד הפעם, וכך היה עושה משך זמן, שואף ונושף שואף ונושף בקורת רוח כאדם השואף רוח צח בראש הרים. כאשר הבין שמקורביו תמהים על כך, **הסביר להם כי יום זה גדול ונורא אשר לפי דעת רבי עצם היום מכפר אף בלי תשובה, ואפילו על עבירות הנעשים ביום הכיפורים עיצומו של יום מכפר, וא"כ – אמר – אני משתוקק לשאוף אל קרבי מרוח היום יותר ויותר...**

7) Halakhic Man (pg 38) - I remember how once, on the Day of Atonement, I went outside into the synagogue courtyard with my father [R. Moses Soloveitchik], just before the Ne'ilah service. It had been a fresh, clear day, one of the fine, almost delicate days of summer's end, filled with sunshine and light. Evening was fast approaching, and an exquisite autumn sun was sinking in the west, beyond the trees of the cemetery, into a sea of purple and gold. R. Moses, a halakhic man par excellence, turned to me and said: "This sunset differs from ordinary sunsets for with it forgiveness is bestowed upon us for our sins" (the end of the days atones). The Day of Atonement and the forgiveness of sins merged and blended here with the splendor and beauty of the world and with the hidden lawfulness of the order of creation and the whole was transformed into one living, holy, cosmic phenomenon.

8) מסכת יומא דף פה:

מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה: **עם התשובה אין, בפני עצמן לא, נימא דלא כרבי? דתניא רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה, בין לא עשה תשובה, יום הכפורים מכפר חוץ (מפורק עול)³, ומגלה פנים בתורה, ומיפר ברית בשר, שאם עשה תשובה יוה"כ מכפר ואם לא עשה תשובה אין יוה"כ מכפר? אפילו תימא רבי תשובה בעיא יוה"כ, יוה"כ לא בעיא תשובה:**

9) מסכת שבועות דף יג.

דתניא: יכול יהא יוה"כ מכפר על שבים ועל שאינן שבים? ודין הוא: הואיל וחטאת ואשם מכפרין ויום הכפורים מכפר, מה חטאת ואשם אין מכפרין אלא על השבים, אף יוה"כ אין מכפר אלא על השבים? מה לחטאת ואשם - שאין מכפרין על המזיד כשווגג, תאמר ליוה"כ שמכפר על המזיד כשווגג; **הואיל ומכפר על המזיד כשווגג, יכפר על שבים ועל שאינן שבים? תלמוד לומר: "אך"⁴, חלק**

10) רמב"ם – הלכות תשובה – פרק א, הלכה ג

בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה, התשובה מכפרת על כל העבירות, אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו שנאמר רשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו, ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם.

² ברוקלין, שנת תשנ"ט

³ **רש"י** – חוץ מפורק עול - כופר בהקב"ה: מגלה פנים בתורה - דורש את התורה לגנאי כגון מנשה שהיה דורש באגדות של דופי לא היה לו למשה לכתוב אלא ותמנע היתה פלגש וגו': ומיפר ברית בשר - מילה ובמסכת שבועות יליף לה מקראי:

⁴ ויקרא כג: כז – "אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפורים הוא מקרא קדש יהיה לכם ונעניתם את נפשתיכם והקרבתם אשה לד"י

11) רמב"ם – הלכות תשובה – פרק ב, הלכה ז

יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים, ומצות וידוי יום הכפורים שיתחיל מערב היום קודם שיאכל שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה, ואע"פ שהתודה קודם שיאכל חוזר ומתודה בלילי יום הכפורים ערבית וחוזר ומתודה בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה, והיכן מתודה יחיד אחר תפלתו, ושליח צבור באמצע תפלתו בברכה רביעית.

12) עמוד האמת – עמ' קמה⁵ (ר' מנחם מנדל מקוצק זי"ע)

רבי אומר בין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר (יומא דף פה:). השי"ת מכפר כדי שאם ירצה לשוב אחר יום הכפור ישוב בנקל, ולא יקשו עליו העבירות של השנה שעברה, כי עבירה גוררת עבירה.

13) שפע חיים – רעוא דרעוין, פרשת לך לך – מאמר י⁶ (האדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג זי"ע)

ועל זה רמז הרה"ק מרוזין זי"ע, שפעם בליל יום כיפור פתח את ארון הקדש והכריז ואמר, רבשי"ע האם תעכב את הגאולה וחמתין עד שישבו ישראל, נשבע אני בזקני הלבן שלא יעשו תשובה עד שיבוא משיח, עכד"ק. והראיתי מקור לדבריו בילקוט (מלאכי ג', רמז תקצה) וז"ל, ר' יהודה אומר אם אין ישראל עושין תשובה אין נגאלים וכו' ואין עושים תשובה עד שיבא אליהו שנאמר הנה אנכי שולח לכם אח אליה הנביא, מה כתיב אחריו והשיב לב אבות על בנים, עכ"ל.

14) ישועות ישראל – על מרן ר' ישראל מרוזין זי"ע - חלק ב, אות יא (נדפס בעילום שם)

אליך בתשובה שלימה, לכן השיבנו אליך תשובה. ואחרי כן הניח ידו שנית, ויאמר אבל הקב"ה אומר צריכים אתם לשוב אלי בראשונה או אשוב אליכם, ארבע פעמים הניח אצבעות ידו הקדושה ישר והפוך בויכוח הוה, ובסוף סיים ויאמר הדין עם בני ישראל | ודבריהם נכונים וישרים הם כי צרחה הגלית סבבום ככל עבר ואין לאל ידם לעשות תשובה מתוקף הגלות אשר סובלים ומזינותיהם קשים עליהם כקריעת ים סוף ולא יוכלו להשיב אל לבם לשוב בתשובה שלימה הטיבו מאוד אשר דברו השיבני ה' אליך ונשובה. שמעתי מפיו הקדוש:

יא) בשושן פורים בשנה הראשונה לבואו לסאדיגורא זכינו על ידי בקשות והפצרות אנשי שלומי המסתופפים בצלו מיום בואו לסאדיגורא אשר יסעוד עמנו סעודת שחרית, וקודם

ברכת המזון הניח אצבעות יד ימינו על השלחן ויאמר הקב"ה אומר לישראל שובה אלי ואשובה אליכם עשו תשובה ואשובה שופטיכם כבראשונה ויועציכם כבתחילה ואחרי כן הפך אצבעות יד ימינו ויאמר אבל אנחנו בני ישראל אומרים השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם כי מאוס מאסתנו קצפת עלינו עד אהד ויש לנו גלות קשה וטרדת הפרנסה וקשה כח הסבל ואין בנו כח לשוב

15) עמוס – פרק ה, פסוק ב (ע"פ זוהר הקדוש – ויקרא [חלק ג] דף ו.ו-ו):

נְפֹלָה לֹא תוֹסִיף קוֹם בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל נְטֹשָׁה עַל אֲדָמְתָהּ אֵין מְקִימָה:

16) דרך שיחה על התורה – תשובות ר' חיים קניבסקי שליט"א⁷, עמ' תרכא-תרכב

שאלה: ...ואמנם לשון הרמב"ם (פרק א' הלכה ג') "ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם", ומבואר שאין מחלוקת יסודית בין רבי לרבנן, וגם לרבנן עיצומו של יום מכפר רק שיש תנאי של עשיית תשובה, ולפי"ז יש לדון מהו בנאנס, האם התנאי הוא "שיעשה תשובה" או שמא סגי במה שאינו במצב של אינו עושה תשובה? תשובה: פשוט הוא שבנאנס יוהכ"פ מכפר, כי עיצומו של יום מכפר, רק בתנאי שלא יהיה במצב של אינו עושה תשובה.

⁵ הוצאת "פאר", בני ברק שנת תש"ס
⁶ חלק א (בראשית – תולדות), עמ' רלא [נדפס בשנת תשס"ט]; וע"ע "דברי תורה" גליון תצ"ה, עמ' א [רעוא דרעוין, וירא תשמ"ג]
⁷ תשובות אלו נאמרו לתלמידו המובהק ר' אליהו מן שליט"א ונערך ע"י ר' צבי יברוב [נדפס בבני ברק, תשס"ד]

17) משנה – מסכת יומא דף פה: [יומא פרק ח, משנה ט]

אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם" (יחזקאל לו, כה) ואומר "מקוה ישראל" (ירמיהו יז, יג) מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל:

18) תוספות יום טוב – סוף מסכת יומא

לפני מי אתם מיטהרין מי מטהר אתכם כו' שנאמר וזרקתי כו' ואומר מקוה כו' - לפי שהדרך הישרה הוא שיבור לו האדם בעצמו להתקדש ולהטהר. ואז כשבא לטהר מסייעין לו וע"ז אמר לפני מי אתם מיטהרין. ומפני שלפעמים לפי שיצר לב האדם רע עליו לא יוכל להתגבר עליו לכופו ליטהר בתשובה. והוא רחום יכפר עון יעוררהו ובימין צדקו יתמכהו לבלתי ידח ממנו נדח. וז"ש מי מטהר אתכם ובמאי דסיים פתח שנאמר וזרקתי עליכם וזהו בלי התעוררות האדם. אלא הוא ברחמיו מטהרם...